

AĞIRLAŞDIRICI HALLARDA QƏSDƏN ADAM ÖLDÜRMƏ CİNAYƏTLƏRİ VƏ ONLARLA CİNAYƏT-HÜQUQİ MÜBARİZƏ

Aykhan Yaverli

*Bachelor degree student of Economy and Law faculty of
National Aviation of Academy*

AÇAR SÖZLƏR:

Cinayət, təqsir, adam öldürmə, qəsd, cəza, məcəllə, motiv, hüquqi-mübarizə

XÜLASƏ:

Azərbaycan Respublikası ərazisində işlənən xətlər və cinayətlər Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsi, Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsi və Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsi ilə tənzimlənir.

Cinayət nədir? Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 14.1-ci maddəsinə əsasən bu Məcəllə ilə cəza təhdidi altında qadağan olunmuş ictimai təhlükəli əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) təqsirli olaraq törədilməsi cinayət sayılır. AR CM-nin 15.1-ci maddəsinə əsasən cinayətlər öz ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə görə 4 qrupa bölünür: böyük ictimai təhlükə törətməyən, az ağır, ağır və xüsusilə ağır cinayət.

Hər ölkə üçün xarakterik olan cinayət, cinayəti törətmə üsulu və cinayəti cəzalandırma qaydası var. Baxmayaraq ki, AR CM-də 100-lərlə cinayətdən bəhs olunur, amma mən bugün 60 faizdən çox cinayət işlərinin başladığı 10 ən məşhur maddədən birini yazacağam. Bu maddə Cinayət Məcəlləsinin 120-ci maddəsinə aiddir.

ABSTRACT:

Offences and crimes committed on the territory of the Republic of Azerbaijan are regulated by the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, Code of Criminal Procedure of the Republic of Azerbaijan, Code of Execution of Punishments and Code of Administrative Offenses of the Republic of Azerbaijan.

What is the crime? According to Article 14.1 of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, guilty of a socially dangerous act (action or inaction), which

is prohibited under this Code, is considered a crime. According to Article 15.1 of the Criminal Code, crimes are divided into four groups according to the degree of public danger: crime which do not constitute a major public threat, less serious crimes, grave crimes, especially grave crimes.

There is a rule of crime, crime, and punishment for crimes typical for each country. Although the Crime Code of Republic of Azerbaijan is talking about a crime of 100, I am going to write one of the 10 most popular articles today, with over 60 per cent of the criminal cases being filed. This article covers Article 120 of the Criminal Code.

РЕЗЮМЕ:

Правонарушение и преступления, совершенные на территории Азербайджанской Республики, регулируются Уголовным кодексом Азербайджанской Республики, Уголовно-процессуальным кодексом Азербайджанской Республики, Кодексом исполнения наказаний и Кодексом об административных правонарушениях Азербайджанской Республики.

В чем преступление? Согласно статье 14.1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики виновным в общественно опасном деянии (действии или бездействии), запрещенном настоящим Кодексом, считается преступление. В соответствии со статьей 15.1 Уголовного кодекса преступления подразделяются на четыре группы в зависимости от степени общественной опасности: они не представляют серьезной общественной угрозы, менее тяжкие преступления, тяжкие преступления, особенно тяжкие преступления.

Существует правило преступления, преступления и наказания за преступления, характерные для каждой страны. Хотя в Уголовном кодексе Азербайджанской Республики говорится о преступлении в 100, я собираюсь написать одну

из 10 самых популярных статей на сегодняшний день, и более 60 процентов уголовных дел уже возбуждено. Эта статья охватывает статью 120 Уголовного кодекса.

Mənim alçaldılmışların xilaskarı, zəiflərin təsəllisi olmaq üçün hər hansı əxlaq qanununu pozmaq kimi hüququm varmı? - Fyodor Mixayloviç Dostoyevskinin “Cinayət və cəza” romanından xüsusilə seçilmiş hissə.

Cinayət ictimai təhlükəli, qeyri hüquqi, təqsirləndirilən, cəzalanmalı olan, əxlaqa zidd və cinayət qanunu ilə pislənən əməl hesab olunur.

Azərbaycan Respublikasının 1999-cu il Cinayət Məcəlləsi Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin müddəalarını və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının insanların həyatı və sağlamlığının, azadlığının, şəxsi toxunulmazlığının, şəxsi həyatının, şərf və ləyaqətinin müdafiəsinə dair tələblərini reallaşdıraraq, insanın, onun mənafeələrinin cinayətkar qəsdlərdən qorunmasını ən mühüm vəzifə hesab edir.

Vətəndaşların həyat və sağlamlıq hüququ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə mühafizə olunur. Başqa insanın həyat və sağlamlığına qəsd etmə ən ictimai təhlükəli əməldir. Məhz buna görə də insanın həyat və sağlamlığı cinayət – hüquqi mühafizənin ən mühüm obyektləridir ki, bunlar da insana təbiətdə həyat sürməyə və normal inkişaf etməyə imkan verən bioloji əlamətlərdir. Qanunvericilik bu dəyərlərə qəsd etməyə görə ən sərt sanksiyalar- uzun müddətə azadlıqdan məhrum etmə və ömürlük azadlıqdan məhrum etmə müəyyən etmişdir.

Həyat və sağlamlıq əleyhinə olan cinayətlər - Cinayət Məcəlləsinin 18-ci fəslə və 120-143-cü maddələrini əhatə edir.

Həyat və sağlamlıq əleyhinə olan cinayətlər – cinayət qanunu ilə cəza təhdidi altında qadağan olunmuş və insan həyatına qəsd edən və ya onun sağlamlığına zərər vuran ictimai təhlükəli əməllərdir. Həmin növdən olan cinayətlərin tərkibləri Cinayət Məcəlləsinin 18-ci fəslində verilmişdir.

İnsan həyatına qəsd edən cinayətlər:

- Qəsdən adam öldürmə;
- Ananın yeni doğduğu uşağı qəsdən öldürməsi;
- Qəflətən baş vermiş güclü ruhi həyəcan vəziyyətində

qəsdən adam öldürmə;

- Zəruri müdafiə həddini aşmaqla qəsdən adam öldürmə;

- Cinayət törətmiş şəxsin tutulması üçün zəruri həddi aşmaqla qəsdən adam öldürmə;

- Evtanaziya;

- Ehtiyatsızlıqdan adam öldürmə;

- Özünü öldürmə həddinə çatdırma

Ümumbəşəri sosial dəyərlər içərisində insanın həyatı, təhlükəsiz yaşaması ilə bağlı ictimai münasibətlər ən ali dəyərlər hesab edilir. AR Konstitusiyasının 27-ci (“azadlıq hüququ”) və 31-ci (“təhlükəsiz yaşamaq hüququ “) maddələri insanın həyatı və təhlükəsizliyi ilə əlaqədar olan ictimai münasibətlərin aliliyi və toxunulmazlığını təsbit edir. CM-in 120-126-cı maddələri, o cümlədən 135-ci maddəsi insanın həyatı əleyhinə yönəlmiş ictimai təhlükəli əməllərə görə cinayət məsuliyyəti və cəza nəzərdə tutur.

Cinayət Məcəlləsində ilk dəfə olaraq qəsdən adam öldürmə cinayətinə anlayış verilir. Bu anlayışa görə qəsdən adam öldürmə dedikdə, digər şəxsi qəsdən həyatdan məhrum etmə nəzərdə tutulur. Adam öldürmə anlayışı insanın doğulması və ölməsi ilə bilavasitə bağlıdır.

İnsanın həyatı doğumla- uşağın ana bətnindən ayrılması ilə müşayiət olunan fizioloji doğumla başlayır. Doğuma qədər ana bətnində dölə təsir göstərilməsi abort sayılır. Doğulduqdan sora uşağın həyatdan məhrum edilməsi adam öldürmə sayılır.

İnsanın ölümü fizioloji və patoloji (bioloji) ola bilər. Fizioloji ölüm – daha çox qocalıqla bağlı olur. Bu ölüm növü cinayət-hüquqi mənada əhəmiyyət kəsb etmir. Patoloji (bioloji) ölüm kənar zorakı təsirlər, o cümlədən orqanizmdəki xəstəlik nəticəsində baş verir. Patoloji ölümə həm də adam öldürmə əməlləri də daxildir. Ona görə də yalnız bioloji ölüm cinayət-hüquqi əhəmiyyət kəsb edir. Həyatın sonu cinayət-hüquqi mənada patoloji ölüm anı hesab edilir. Ölüm ürəyin döyünməsinin və tənəffüsün dayandığı, mərkəzi sinir sisteminin funksiyasının itdiyi andan baş verir. Həmin andan etibarən insan ölmüş hesab olunur. Orqanizmdə belə dəyişiklik yaranana qədər baş verən ölüm klinik ölüm adlanır. Klinik ölümün davam etmə müddəti

normotermiya şəraitində 8 dəqiqəyə yaxındır. ”Əhəlinin sağlamlığının qorunması haqqında “ AR Qanununun 39-cu maddəsinə görə, insanın ölüm anını tibb işçisi (həkim, feldşer) təsdiq edir.

QƏSDƏN ADAM ÖLDÜRMƏ CİNAYƏTİNİN TƏRKİB ƏLAMƏTLƏRİ:

Bildiyimiz kimi cinayət əməlinin obyektini dedikdə, cinayət hüquq normaları ilə kriminal qəsdlərdən qorunan ictimai münasibətlər nəzərdə tutulur. Bundan əlavə, cinayətin obyektini bioloji anlama malik olan insan deyil, sosial mahiyyətə malik olan şəxsiyyət ola bilər. Bunu ölümlə bağlı cinayətlərin nəticələrini təhlil etməklə birdaha görmək olar. İnsanın həyatdan məhrum edilməsinə bir halda qəsdən adam öldürmə (CM-in 120-ci, 123-cü maddələri), başqa halda bənditizm (CM-in 217-ci maddəsi), yaxud terror aktı kimi (CM-in 277-ci maddəsi) qiymət verilməsi birdaha göstərir ki, bütün bu hallarda cinayətin tövsifi ölümdən ibarət nəticəyə görə deyil, qəsdə məruz qalan ictimai münasibətin xarakterinə görə həll edilir.

Adam öldürmə cinayətinin obyektini başqa şəxsin həyatı təşkil edir. Yaşından, fiziki və psixi vəziyyətindən, sosial vəziyyətindən, sağlam və ya xəstə olmasından asılı olmayaraq bütün insanların həyatı cinayət hüquq mühafizə altına alınır. Adam öldürmə cinayətinin obyektini başqa şəxsin həyatı olduğu üçün şəxsin özünün öldürməsi, yaxud özünün öldürməyə cəhd (-sui-qəsd) cinayət məsuliyyəti yaratmır. Adam öldürmə cinayətinə görə məsuliyyətin yaranması üçün zərərçəkmişin şəxs ona qəsd edilən anda sağ olmalıdır. Əgər təqsirkar artıq ölmüş şəxsə səhvən zərbələr endirirsə, onda onun əməli “yararsız” obyektə yönləndiyindən qəsdən adam öldürməyə cəhd kimi tövsif ediləcəkdir.

Cinayətin obyektiv cəhəti- CM-in 120-ci maddəsi üzrə cinayət obyektiv cəhətdən başqa şəxsi qanunsuz olaraq qəsdən həyatdan məhrum etmədə ifadə olunur. Başqa şəxsi qanuna müvafiq olaraq (məsələn, zəruri müdafiə, son zərurət, cinayət törədən şəxsin tutulması və s. vəziyyətdə) həyatdan məhrum etmə adam öldürmə cinayətinə görə məsuliyyəti istisna edir.

Adam öldürmə cinayəti həm hərəkətlə, həm də hərəkətsizliklə törədilə bilər. Adam öldürmə cinayətləri çox vaxt hərəkətlə (təsir göstərməklə, boğmaqla, hündürlükdən tullamaqla), habelə psixi cəhətdən təsir etməklə (məsələn, ürəyi xəstə olan şəxsin öləcəyini yəqin edərək övladının ölüm xəbərini ona

çatdırma) törədilir.

Adam öldürmə cinayəti hərəkətsizliklə də baş verə bilər (məsələn, ananın öz südümər uşağını öldürmək üçün ona süd verməməsi). Bu halda cinayət hüququnun ümumi hissəsindən də bildiyimiz kimi hərəkətsizlik davranışının passiv formasıdır.

Adam öldürmə cinayəti maddi tərkibli quruluşa malikdir. Cinayətin başa çatması üçün zərərçəkmiş şəxs həyatdan məhrum edilməlidir. Əgər sui-qəsd nəticəsində şəxs ölməmişdirsə, əməl cinayət etməyə cəhd kimi tövsif olunacaqdır. Bildiyimiz kimi, obyektiv cəhətin əsas əlamətlərindən biri də törədilən əməllə baş verən nəticə (ölüm) arasında səbəbli-əlaqənin olmasıdır.

Cinayətin subyektivi- CM-in 120-ci maddəsinə görə qəsdən adam öldürmə cinayətinin subyektivi 14 yaşına çatmış anlaqlı fiziki şəxsdir. Həyat əleyhinə olan digər cinayətləri törətməyə görə məsuliyyət 16 yaşdan başlanır.

Cinayətin subyektiv cəhəti - Bildiyimiz kimi, cinayətin subyektiv cəhəti dedikdə təqsir, qəsdin forması və cinayətin motiv, məqsədi nəzərdə tutulur. Cinayət hüququnun ümumi hissəsindən də aydın olduğu kimi, cinayətin motivi- ictimai-təhlükəli əməli törətməyə qətiyyət yaradan, konkret əməldə maddiləşən dərk olunmuş maraqdır.

Hüquq ədəbiyyatında qəsdən törədilən cinayətlər aşağıdakı motivlərdə ola bilər :

1. Siyasi motivlər;
2. Tamahla əlaqədar motivlər;
3. Alçaq hisslərlə bağlı olan motivlər;
4. Şəxsi məzmununda olan motivlər;

Cinayətin məqsədi cinayətkarın ictimai təhlükəliliyini göstərən hallardandır. Cəza təyini zamanı cəzanın növünün və həddini seçilməsində bu, nəzərə alınır.

Ümumiyyətlə, törədilən cinayətin qəsdən adam öldürmə hesab edilməsi üçün əməldə 120.2 maddədə nəzərdə tutulan ağırlaşdırıcı, habelə 121, 122, 123 və 135-ci maddələrində nəzərdə tutulan yüngülləşdirici hallar olmamalıdır. Əgər törədilən əməldə ağırlaşdırıcı və yüngülləşdirici hallarda adam öldürmə cinayətinin hər hansı birinin əlaməti CM-in 120.1-ci həmin əlamətini nəzərdə tutulduğu müvafiq maddəsilə tövsif

ediləcəkdir.

CM-in 120.1-ci maddəsində göstərilən qəsdən adam öldürmənin “sadə” növünə qısqanclıq, qisas motivləri, şəxsi qərəzlik, nifrət, paxıllıq hissi ilə, habelə şəxsi münasibətlər zəminində yaranan mübahisə və ya dalaşma zamanı (xuliqanlıq niyyəti olmadıqda) qəsdən adam öldürmə halları aid edilir.

SADƏ QƏSDƏN ADAM ÖLDÜRMƏ:

Burada konkret olaraq CM-in 120-ci maddəsinin 2-ci hissəsində və CM-in 121-123-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallardan bəhs edilir. Sadə qəsdən adam öldürmə - CM-in 120-ci maddəsilə nəzərdə tutulmuş qəsdən adam öldürmənin əsas tərkibidir. Əsas tərkib özünün bütün əlamətlərinin bu növ cinayətlərin bütün tərkiblərinə şamil olunması ilə səciyyələnir.

Adam öldürmənin bu növünə hakimiyyət nümayəndəsinin etibar edilmiş əmlakı və ya hər hansı obyektin mühafizə edən şəxsin silahdan qanunsuz istifadəsi nəticəsində onun qanuni tələblərini yerinə yetirməyən adam öldürmə, bir digərini, sonra isə özünün öldürməsi barədə razılığa gəlmiş 2 nəfərdən birinin digərini öldürüb özü sağ qaldığı hallar da daxildir.

Sadə qəsdən adam öldürməyə, habelə paxıllıq, şəxsi nifrətamiz münasibətlər zəminində, dava-dalaş və ya savaşı zamanı (xuliqanlıq motivləri olmamaq şərti ilə) adam öldürmə aid edilir.

AR Ali Məhkəməsinin Plenumunun “Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 12 dekabr 2002-ci il tarixli 3 sayılı Qərarında qeyd olunur ki, sadə qəsdən adam öldürmə həm birbaşa, həm də dolaylı qəsdlə törədilə bildiyi halda, bu cinayəti törətməyə cəhd yalnız birbaşa qəsdlə mümkündür. Cəhd zamanı təqsirkar öz əməlinin ictimai təhlükəli olduğunu dərk edir, ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsi imkanını qabaqcadan görür və bunu arzu edir. Lakin ölüm təqsirkarın iradəsindən asılı olmayan səbəblərə görə baş vermir.

Ağırlaşdırıcı hallarda qəsdən adam öldürmə - CM-in 120-ci maddəsinin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulmuş tövsifedici hallardan heç olmasa biri olduqda ağırlaşdırıcı hal hesab edilə bilər. Belə hallara aşağıdakılar daxildir:

Bir qrup şəxs, qabaqcadan əlbir olmuş bir qrup şəxs, mütəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik, təşkilat tərəfindən adam öldürmə; xuliqanlıq niyyəti ilə adam öldürmə; zərərçəkmiş şəxsin xidməti vəzifəsini və

ya ictimai borcunu yerinə yetirməsi ilə əlaqədar onun özünün və ya yaxın qohumlarını öldürmə; xüsusi amansızlıqla adam öldürmə; ümumi təhlükəli üsulla adam öldürmə; tamah niyyəti ilə adam öldürmə; zərərçəkmiş şəxsin orqanlarından və ya toxumalarından istifadə etmək məqsədi ilə adam öldürmə; başqa cinayəti gizlətmə və ya onun törədilməsini yüngülləşdirmək məqsədi ilə adam öldürmə; iki və ya daha çox şəxsi öldürmə; təqsirkar şəxs üçün aşkar surətdə hamilə vəziyyətdə olan qadını öldürmə; təqsirkar şəxs üçün aşkar surətdə köməksiz vəziyyətdə olan adamı öldürmə; milli, irqi, dini ədavət və ya düşmənçilik niyyəti ilə adam öldürmə.

İndi isə gəlin bu cinayətlərin əsas məğzlərini, motiv və məqsədlərini aydınlaşdırıq.

Qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən qəsdən adam öldürmə cinayətin törədilməsi barədə əvvəlcədən razılığa gələn iki və ya daha çox şəxsin iştirakı ilə həyata keçirilir. Qrupun hər bir üzvü cinayətin icraçısı kimi çıxış edir. İştirakılığın bu forması yalnız birbaşa qəsdlə törədilə bilər. Cinayətin obyektiv cəhətini icra baxımından cinayətin təşkilatçıları, təhrikçiləri və köməkçilərinin əməlləri fərdiləşdirilir (əməlin differensiasiyası).

Mütəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik (təşkilat) tərəfindən qəsdən adam öldürmə hallarında cinayət bir və ya bir neçə cinayətin törədilməsi üçün iki və ya daha çox şəxsdən ibarət olan sabit cinayətkar qrup tərəfindən törədilir. Lakin nəzərə alınmalıdır ki, cinayətin törədilməsində iştirak formasında asılı olmayaraq bütün iştirakçılar cinayətin birgə icraçıları qismində məsuliyyət daşıyırlar. Cinayət iştirakçılarının əməlləri CM-in 120.2.1-ci maddəsi ilə tövsif ediləcəkdir. Belə cinayət birbaşa qəsdlə törədilə bilər.

AR Ali Məhkəməsinin Plenumunun “Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 12 dekabr 2002-ci il tarixli 3 sayılı Qərarında qeyd olunur ki, bir şəxs tərəfindən həyata keçirilən qəsdən adam öldürmə prosesinin gedişində başqa şəxsin (şəxslərin) təqsirkara qoşulub zərərçəkmişini öldürmək məqsədilə ona kömək etməsi hallarında da bir qrup şəxs tərəfindən adam öldürmə cinayətinin törədilməsi mövcud olur. Son illərdə mütəşəkkil cinayətkarlıqla səmərəli mübarizə üçün hüquq-mühafizə orqanlarının bu haqda qanun layihəsinə görə xüsusiləşdirilmiş bölmələri yaradılmışdır. Xuliqanlıq niyyəti ilə adam öldürmə-Cəmiyyətə və hamılıqla qəbul olunmuş əxlaq normalarına açıqcasına hörmətsizlik zəminində törədilən

qəsdən adam öldürmə cinayətidir. Əməlin xuliqanlıq niyyəti ilə adam öldürmə kimi tövsif edilməsi üçün digər motivlər (qisas, qısqanclıq) olmamalıdır. Əgər digər motivlər xuliqanlıq niyyətinin tərkib hissəsi kimi çıxış edirsə, törədilən əməl CM-in 120.2.2-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir. Məsələn, əgər təqsirkar xuliqanlıq niyyəti ilə yanaşı, ictimai qaydanı kobudcasına pozursa bu zaman bu cinayətlərin məcmuyunu kimi tövsif ediləcəkdir. (CM-in 120.2.2 və 221-ci maddələri). Əgər münaqişə və ya dalaşma zamanı təqsirkarın cəmiyyətə qarşı açıq-aşkar hörmətsizlik göstərməsilə müşayiət olunan əxlaq və ya hüquqa zidd davranışı ilə başlamışdırsa, təqsirkar zərərçəkmiş öz təşəbbüsü ilə münaqişəyə çəkmişdirsə, onun əməli xuliqanlıq niyyətilə adam öldürmə kimi tövsif ediləcəkdir.

Bu cinayət həm birbaşa, həm də dolay qəsdlə törədilə bilər.

Zərərçəkmiş şəxsin xidməti vəzifəsini və ya ictimai borcunu yerinə yetirməsi ilə əlaqədar onun özünün və ya yaxın qohumlarını qəsdən öldürmə (CM-in 120.2.3) Burada əsas cinayətin motivi məhz şəxsin xidməti vəzifəsini və ya ictimai borcunu yerinə yetirməsi ilə əlaqədar onu qisas almaq niyyəti ilə öldürməsidir.

Xidməti vəzifəni yerinə yetirmə - dövlət, xüsusi və digər qeyri-dövlət təşkilatlarında qanunvericiliyə zidd olmayan əmək vəzifələrini həyata keçirilməsidir.

İctimai borcun yerinə yetirilməsi-vətəndaşlar tərəfindən onlara xüsusi olaraq həvalə edilmiş vəzifələrin həyata keçirilməsidir. Belə cinayətlər də yalnız birbaşa qəsdlə törədilir.

XÜSUSİ AMANSIZLIQLA ADAM ÖLDÜRMƏ (CM-IN 120.2.4)

Qanun xüsusi amansızlıq anlayışını həm adam öldürmə, həm də təqsirkarın xüsusi amansızlıq göstərməsini sübut edən digər hallarla əlaqələndirir. Burada şəxsi həyatdan məhrum etmə ərafəsində ona əzab, işgəncə verilməsi, onun şəxsiyyətinin ələ salınması, ona xüsusi ağrılar (çoxtu miqdarda bədən xəsarəti yetirilməsi, şiddətli ağrı verən zəhərdən istifadə edilməsi, onun diri-diri yandırması və s.) verilməsində ifadə oluna bilər. Lakin, təqsirkarın zərərçəkmiş tez bir zamanda öldürmək niyyəti ilə ona çoxlu sayda bədən xəsarətləri yetirməsi hər bir halda xüsusi amansızlıq kimi qiymətləndirilə bilməz.

Cinayəti gizlətmək məqsədilə meyiti məhv etmək və yaxud hissələrə parçalamaq təqsirkarın əməlini xüsu-

si amansızlıqla adam öldürmə kimi tövsif etməyə əsas vermir.

Əgər təqsirkarın əməlində xüsusi amansızlıq əlamətləri yoxdursa, təqsirkarın zərərçəkmiş şəxsi öldürdükdən sora onu yeməsi (kannibalizm) də xüsusi amansızlıqla adam öldürmə hesab edilmir. Bu halda əməl tamah məqsədi ilə qəsdən adam öldürmə kimi tövsif edilir. (CM 120.2.5).

Xüsusi amansızlıq anlayışı tibbi yox, hüquqi anlayış olduğuna görə onun müəyyən edilməsi istintaq və məhkəmə orqanlarının səlahiyyətindədir.

Bu cinayət həm birbaşa, həm də dolay qəsdlə ola bilər.

ÜMUMİ TƏHLÜKƏLİ ÜSULLA SADƏ ADAM ÖLDÜRMƏ (CM-IN 120.2.4)

Burada təqsirkar hər hansı bir şəxsi öldürməklə yanaşı həm də heç olmazsa daha bir şəxsin həyatı üçün təhlükə yaradır. Partlama, yandırma, insanların toplaşdığı yerlərə atəş açma, zərərçəkmiş şəxslə yanaşı başqa şəxslərin də istifadə etdiyi suyu və qidanı zəhərləmə və s. belə üsullara aiddir. Lakin, tək dayanan şəxsin üzərinə avtomobil ilə getmə ümumi təhlükəli üsul hesab edilmir. Yaxud, bir dəstə adamın içərisində dayanan şəxsi odlu silahı onun bədənində dayayaraq atəş açmaq (və ya 1 metr məsafədən) ümumi təhlükəli üsul kimi tövsif oluna bilməz.

Əgər təqsirkar ümumi təhlükəli üsulla öldürmək istədiyi şəxsi deyil, kənar şəxsi öldürmüşsə, məsuliyyət cinayətlərin məcmuyunu üzrə yaranacaqdır. Təqsirkarın kənar şəxsin ölümünə psixi münasibəti ehtiyatsızlıq formasında olarsa, onun əməli qəsdən adam öldürməyə cəhd (CM-29 və 120.2.4-cü maddələri) və ehtiyatsızlıqdan adam öldürmə kimi (CM-124-cü maddəsi) kimi cinayətlərin məcmusu olaraq tövsif olunacaqdır. (məsələn, yanaşı dayanan üç nəfərdən birini öldürmək məqsədi ilə atəş açma zamanı hədəf alınan şəxsin atəşdən yayınması və güllənin kənar şəxsə dəyməsi). Təqsirkar törətdiyi əməldə kənar şəxsin ölümünü arzu etməsə də, onun baş verməsinə şüurlu surətdə yol verdiyi üçün bu dolay qəsd hesab edilir və CM-in 29 və 120.2.4-cü maddələri ilə (ümumi üsulla qəsdən adam öldürməyə cəhd) və 120.1-ci maddəsi ilə cinayətlərin məcmuyunu qaydasında tövsif ediləcəkdir.

TAMAH MOTİVİ İLƏ ADAM ÖLDÜRMƏ (CM-İN 120.2.5 MADDƏSİ)

Təqsirkarın özü və ya başqası üçün hər cür maddi mənfəət əldə etmək, maddi xərclərdən yaxa qurtarmaq və ya başqa tamah məqsədilə başqa şəxsi həyatdan məhrum etdiyi hallarda mövcud olur. Əməlin tamah motivi ilə qəsdən adam öldürmə kimi tövsif edilməsi üçün tamah niyyəti cinayəti törətməzdən əvvəl, yaxud törədən anda yaranmalıdır. Əgər tamah niyyəti olmadan başqa şəxsi qətlə yetirdikdən sonra təqsirkar zərərçəkmişə mənsub olan pulu, qiymətli əşyaları və s. götürərsə, onun əməli tamah niyyəti olmadan qəsdən adam öldürmə və əməlin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq əmlakı talama cinayətlərinin məcmusu kimi tövsif ediləcəkdir. Bu haqda AR Ali Məhkəməsinin Plenumunun “Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” 12 dekabr 2002-ci il tarixli 3 sayılı qərarının 9-cu bəndində də birbaşa göstəriş nəzərdə tutmuşdur.

Sifarişlə qəsdən adam öldürmə də tamah niyyəti ilə törədilir. Bu zaman təqsirkar zərərçəkmişin öldürülməsini “sifariş edən” şəxsə maddi mükafatın müqabilində razılıq verir.

Tamah niyyəti ilə və ya sifarişlə qəsdən adam öldürmə ancaq birbaşa qəsdlə törədilə bilər.

QISQANCLIQ MOTİVİ İLƏ ADAM ÖLDÜRMƏ (AĞIRLAŞDIRICI VƏ YA YÜNGÜLLƏŞDİRİCİ HALLAR OLMADIQDA CM-İN 120.1-Cİ MADDƏSİ)

Bu cinayətdən zərərçəkmiş qismində nəinki ər və ya arvad, həm də nikahdan kənar birlikdə yaşayan və birgə yaşamaqdan imtina edən kişi və ya qadın, ərə gedəcəyinə və ya evlənəcəyinə söz verən, lakin öz vədini pozan kişi və ya qadın ola bilər.

Qısqanclıq hissi ilə adam öldürməni xuliqanlıq niyyəti ilə adam öldürmədən (CM-in 120.2.2) fərqləndirmək lazımdır. Xuliqanlıq niyyəti ilə adam öldürmədə qısqanclıq hissi yalnız bəhanə kimi istifadə edilir. Bu halda zərərçəkmiş şəxs təqsirkarda qısqanclıq hissənin yaranması üçün onu əlinə heç bir bəhanə vermir. Əksinə, təqsirkar özünün davranışı ilə zərərçəkmiş şəxs üçün dözülməz yaşayış şəraiti yaradır və onu öldürür.

Bəs ölkəmizdə bu cinayət əməli ilə hüquqi mübarizə nə dərəcədə səmərəli aparılır?

Cinayət hüququnun əsas prinsiplərindən olan məsuliyyətin labüdlüyü prinsipinə görə cinayət törətməkdə təqsirli olan şəxs məsuliyyətə alınmalı və cəzalandırılmalıdır. İlk dəfə Ç.Bekkaria tərəfindən formulə edilmişdir. Onun fikrincə, cinayətkarlıqla mübarizəyə

qanunun sərtliyi deyil, məsuliyyətin labüdlüyü kömək edə bilər.

Cinayət hesab edilən əməllərin dairəsi qəti olaraq müəyyənləşdirilmiş və sanksiyaları ilə birlikdə AR Cinayət Məcəlləsində öz əksini tapmışdır.

Qəsdən adam öldürmə cinayət əməli ilə cinayət-hüquqi mübarizədə Azərbaycan cinayət qanunvericiliyinin tarixi inkişaf xronologiyası özündə müxtəlif illərin əlavə və dəyişikliklərini ehtiva etsə də, həmin cinayətin ictimai xarakteri ilə bağlı SSR İttifaqı cinayət qanunvericiliyi əsaslarının mövqeyindən hər hansı əsaslı dönüş olmamışdır. Azərbaycanın istər 1923-cü, 1927-ci illərində, istərsə də, 1961-ci il Cinayət Məcəlləsində bu əməl öz ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə görə xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Bu məqalənin əsas tədqiqat predmeti qəsdən adam öldürmə kimi xüsusilə ictimai-təhlükəli əməllərin motiv və məqsədlərinin aydınlaşdırılması və bu cinayət əməlləri ilə ölkəmizin apardığı cinayət-hüquqi mübarizə, qabaqlayıcı-profilaktik tədbirlər təşkil edir.

Respublikamızda son illər cinayət-axtarış işləri üzrə öz səmərəli fəaliyyəti nəticəsində çoxlu sayda cinayətlərin üstü açılmışdır. Xüsusən də, Daxili İşlər Nazirliyinin əməliyyat qurumları ilə həyata keçirilən birgə səmərəli istintaq-əməliyyat tədbirləri nəticəsində qeydə alınan 178 qəsdən adam öldürmə cinayətlərindən 172 hadisənin, o cümlədən qeyri-aşkar şəraitdə törədilən 64 cinayətin istə izlərlə açılması təmin olunmaqla, həmin cinayətlərin açılması 96,6 % (2015-ci ildə 95,5 %) təşkil edib.

Dövlət təsisatları tərəfindən cinayətkarlıq və onun mütəşəkkil təzahürlərinə qarşı mübarizə ilə bağlı həyata keçirilən qabaqlayıcı profilaktiki tədbirlərin nəticəsidir ki, 2016-cı ildə qeydə alınan ağır və xüsusilə ağır, qəsdən adam öldürmə, qəsdən adam öldürməyə cəhd, quldurluq, soyğunçuluq, odlu silahla törədilən, ictimai yerlərdə baş verən və sair cinayətlərin sayı 2015-ci ildə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə azalıb: “Cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində müxtəlif xarakterli ekstremizm təzahürlərinə qarşı həyata keçirilən mübarizə tədbirləri də diqqət mərkəzində saxlanılmaqla, bu qəbildən olan cinayət işlərinin istintaqı zamanı bütün təqsirli şəxslərin ifşa olunaraq məhkəmə məsuliyyətinə verilməsi ilə yanaşı, cinayəti doğuran səbəb və şəraitin aşkarlanaraq müvafiq qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi barədə tapşırıqlar verilib”.

2018-ci ildə səmərəli istintaq-əməliyyat tədbirləri nəticəsində qeydə alınmış 159 qəsdən adam öldürmə

cinayətləri isti izlərlə açılmışdır. Qeydə alınmış 71 qəsdən adam öldürməyə cəhd cinayətlərindən 70 hadisənin açılması təmin olunmaqla, həmin cinayətlərin açılması 98.6 faiz təşkil edib.

Bütün bunlar son illərdə cinayətkarlıqla mübarizənin artırılmasını, qabaqlayıcı profilaktik tədbirlərin səmərəli nəticəsini verməsini göstərir. Aydındır ki, qəsdən adam öldürmə kimi diapazonlu cinayətkar əməlin birdəfəlik kökünün kəsilməsi son dərəcə çətin və mürəkkəb bir problemdir. Lakin, onun təzahürləri ilə məqsədyönlü cinayət-hüquqi mübarizə bu cinayətkar əməlin getdikcə azalmasına gətirib çıxara bilər. Şəxsin törətdiyi cinayət əməli bəzən təkcə bir şəxsi həyatdan məhrum etmir, hətta dövlət, bütövlükdə cəmiyyət bu ictimai əməldən əziyyət çəkmiş olur. Ona görə də adam öldürmə cinayəti ilə mübarizə dözümsüzlük və barışmazlıq ruhunda aparılmalıdır. Beləliklə, deyə bilərik ki, qəsdən adam öldürmə cinayət əməli ilə mübarizə kompleks şəkildə aparılmalı, profilaktik tədbirlər məcmu halında tətbiq olunmalıdır.

REFERENCES:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. 12 noyabr 1995-ci il.
2. AR Ali Məhkəməsinin Plenumunun "Qəsdən adam öldürmə işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında" 12 dekabr 2002-ci il tarixli 3 sayılı qərarı.
3. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı, 2018.
4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası/Red.prof. F.Y.Səməndərov. B.: Digesta, 2002, { 261-273 }.
5. "Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında" AR Qanunu.
6. F.Y.Səməndərov. Cinayət hüququ (ümumi hissə). Dərslik, "Hüquq Yayın Evi" nəşriyyatı, Bakı 2018, {116-120}.
7. F.M.Dostayevski "Cinayət və cəza" romanı.
8. İsfəndiyar Ağayev. Cinayət hüququ (xüsusi hissə). Dərslik, " Nurlar " nəşriyyatı.Poliqrafiya Mərkəzi,- Bakı 2018, {75,77,81-84}.
9. M.İmanov . Cinayət hüququ (xüsusi hissə). Dərslik, "Digesta" nəşriyyatı, 2004 {40-50}.
10. "Prokurorluq haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Fevral 2016.
11. M.İmanov . Cinayət hüququ (xüsusi hissə). Dərslik, "Digesta " nəşriyyatı, 2004.
12. <http://www.e-qanun.az/code/11>

